

ULUSLARARASI KREDİ KARTLARI VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMA

Yrd.Doç.Dr.Evcan UZUNLAR(*)

GİRİŞ

Finansman dünyasının dinamik yapısı birçok yenilikleri beraberinde getirmektedir. Durmadan devam eden bu değişikliklerin en önemli nedenlerinden biri rekabettir. Finansman alanında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların sunduğu finansal hizmetler içinde doğrudan bireylere yönelik olanlar son yıllarda gerek dünyada ve gerekse Türkiye'de önemli artışlar göstermiştir.

Dünyada finansal hizmetler arasındaki ulusal sınır kavramı yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Bunun yanında bankalar, tüketiciler ve tasarruf sahipleri arasındaki geleneksel bağlar yok olmaya başlamış parakende satış yapan mağazalar, finansman şirketleri ve banka dışı kuruluşlar tüm piyasalara yeni finansal ürünler sunma yarışına girmişlerdir(kredi kartları, elektronik fon transferleri gibi).

Kredi kartı kullanımı beraberinde ödeme kolaylığı ve döner (rotatif) kredi kullanma imkanı getirmektedir. Ödeme kolaylığı ile kastedilen kişilerin yanında nakit taşımalarına gerek kalmadan kredi kartları ile alışverişlerini yapmaları ve kullandıkları mal ve hizmetlerin bedellerinin ödenmesini bir süre geciktirebilmeleridir. Döner(rotatif) kredi kullanma olanağını sağlayan kredi kartları ile kart hamillerine alışverişlerinin geri ödeme süresini, isterlerse uzatıp zamana yayarak, kredi kullanma hakkı tanımaları söz konusudur. Böylece alıcılar borçlarını ödemede hem zaman hemde miktar açısından bir esnekliğe kavuşmuş olurlar. Teknolojik yeniliklerle birlikte gelir ve eğitim seviyesinin yükselmesiyle kredi kartı kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. 1986 yılında alınan rakamlara göre, Dünyada Visa kartı sahiplerinin sayısı 132 milyon Mastercard sahiplerinin sayısı ise 100 milyonun üzerinde olduğu ifade edilmiştir.

Çalışmamızda kredi kartlarının ulusal sistem haline gelmesi daha sonra finansal hizmet türleri ve finansal hizmet aracı olan kredi kartlarının türlerine dağılmıştır. Son bölümde ise Türkiye'deki uygulamaya yer verilmiştir.

(*) Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

A. Kredi Kart Sistemleri

ABD'de kredi kartlarının kullanıldığı ilk yıllardan daha sonraki yıllarda pek çok bankanın kartlarını National Bank Americard Inc (NBI) ve Interbank Inc gibi iki ulusal sistemde birleştirdikleri görülmüştür. 1966'ya kadar hemen hemen tüm kart planları birbirlerinden bağımsız olarak işlem gördüler aynı yıl Bank of America, o zamana kadar yalnız California ile sınırlı olan Bank Americard'ı için ulusal lisans planlarını açıkladı diğer büyük banklara buna karşılık olarak Interbank kart sistemini geliştirdi ulusal değişim ile kart sahipleri, başka bankaların hizmet verdiği alanlarda kendi kartları ile alışveriş yapabildiler.

Değişim düzenlemelerinin amacı, satış poliçe veya çeklerinin tüccarın bankasından kart sahibinin bankasına toplanmak üzere transfer edilmesiydi. Böylece bölgesel kartlar ulusal karta dönüşmüş oldu. Değişim sistemi, kartın müşteriye sağladığı faydaları artırdı ve daha fazla kart kullanımı ile artan potansiyel kartları tüccarlar için daha cazip kıldı. Bu iki değişim 1970-1972 yılları arasında ilerledi ve Master Charge'a dönüşen Interbank sistemi ile Bank Americard olmak üzere iki ulusal kart kullanımında merkezleşti. NBI 1970 yılında Bank Americard rolünü koordine etmek ve Bank of American'ın yetki vermek rolünü üstlenmek için basılmıştır. 1966'yı takip eden ilk yıllarda Bank of America yeni yetki ve idaresi altına aldığı ulusal çapta yaygınlaştırmaya çalıştığı Bank Americard için experd eksikliği çekiyordu. Ama bu durum geçiciydi. Yetkililer kısa zamanda kendi kendilerine bu eksikliği giderici çalışmalara başladılar. Bu çalışmaları sürdüren pek çok büyük banka, rakiplerinin Mastercharge kartlarına karşılık olarak Bank Americard'ı geliştirdiler. Dolayısıyla NBI ve Interbank aynı paralelde ilerlemiş oldu. Fakat NBI dolu sıkı koordine edilmiş bir sisteme sahipti. Bu arada Master charge ismi ve şekli pek çok Interbank sistemini kullanan banka tarafından o planın ülke çapında artan kabulünü sağlamak için adapte edilmiştir. Genel olarak pek çok Interbank üyesi, herbiri özel dizaymlı, kartın herhangi bir yerinde yuvarlak içinde Interbank kartı olduğunu anlatmak için küçük bir (i) olan kendi kredi kartların basturdular ama bu özellik kartın geçerli olması için yeterli değildi kısa zamanda Interbank üyeleri kartın üzerindeki i harfini kaldırıp Master charge adını ve dizaynını kendi kredi kartlarına geçirdiler. Başından beri standart dizaynını sürdüren BankAmericard bu tanınma problemini baştan halletmiş oldu. Master Charge kartları, operasyonları 1967 de başlayan Western States Bank Cart Association (WSBA) tarafından geliştirildi. 4 büyük California bankası (The bank of California, The Present Crocker, National Bank California Bank, wells Fargo) WSBA'yı kooperatif kuruluşu olarak organize etti. WSBA tek banka olarak tanıtılmaktan kaçındığı için Master Charge dizaynını geliştirdi ve bu dizayn Interbankteki diğer bankalarca kabul edildi(1).

1- Robert Johnston, "Nation-Spaning Credit Cards". Federal Reserve Bank of San Francisco Monthly Review, March, 1972 s.13-19.

Böylece, NBI ve Interbank sistemlerini kabullenmiş bir ülkede, değişim sistemlerinin uluslararası dağılımı yapıldı. Daha sonra Bank Americard ve Interbank kartlarının yabancı bankalarca kabulü için karşılıklı düzenlemeler yaptılar. Yabancı bankalar Bank Americard'la ortak bir şekilde kendi kartlarının tepesinde adları yazılı olarak Bank Americard'dı mavi beyaz alın hatlarıyla basturdular. Yabancı bankalar yurt içi kullanımlarda genellikle kendi özel dizaynı Interbank kartlarını , ama yurt dışı gezilerinde müşterilerine Master Charge sistemini kullanmalarını önerdiler⁽²⁾.

Bu uluslararası büyümenin sonucu olarak, 1974 yılında International Bank Americard corporation (IBANCO) kurulmuştur. VISA ismi 1977 yılında kabul edilmiş ve daha sonra National Bank Americard Incorporated "VISA USA" olmuş IBANCO VISA "VISA uluslararası" ve Bank Americard da "VISA" kartı haline gelmiştir. Daha sonra Americard' da olduğu gibi Master Charge kartında ismi değiştirilerek " Master Card" adını almıştır⁽³⁾.

İngiltere'de ise Sterling üzerinden ilk defa 1863 yılında Express Bank tarafından American Express ödeme kartı çıkarılmıştır. İngiliz Bankaları içerisinde ilk kredi kartını 1965 yılında "Barclaycard" adı altında Barclays Bank çıkarmıştır. Americard (VISA) ile yapılan bir anlaşma üzerine çıkarılan bu kart aynı zamanda uluslararası kullanıma sahiptir. Barclays Bankın kredi kartı uygulamasını başlatması diğer büyük İngiliz bankalarında harekete geçirmiştir. Bu amaçla National Westminster Bank, Midland Bank ve Lloyds Bank kredi kartı çıkarmak üzere "Joint Credit Card Company Limited" i kurmuşlardır. Royal Bank of Scotland ve Williams and Glyn's Bank'ı ortakları arasına alan şirket 1972 yılında "Access" adı altında ilk kredi kartını çıkarmıştır. Master card ile 1975 yılında yapılan anlaşmada Access kartı uluslararası kullanılabilir duruma gelmiştir. Böylece Mastercard İngiltere'deki Access kartını kabul eden ticarethanelerde, Acces'te Mastercard'ı kabul eden tüm dünyadaki ülkelerde kabul edilmeye başlanmıştır⁽⁴⁾.

ABD'de 1987 rakamlarına göre , kredi kartları ile ilgili kredilerin \$ 375 milyar olduğu belirtilmiştir. Bu tutarın yaklaşık yarısı; \$ 165 milyarı Mastercard ve Visa kredi kartı bedelidir. Bunların hacmi yılda %10 un üzerinde artmaktadır. Geri kalan kısım benzer kredi kartları (Discover ve Optima Card), Seyahat ve eğlence kartları (American Express Card), perakende satış kartlarına göre (petrol istasyonları kartları gibi) geniş bir şekilde artmaktadır⁽⁵⁾.

Türkiye de ise bankaların lisans sözleşmesi ile dünya çapında üne sahip kredi

2- Robert Johnston, a.g.e., S.14

3- Pelin Alpergin, Bireysel Bankacılık, Türkiye bankalar, Yayın No.160, Ankara,1990, s.131.

4- Sedat Yetim, "Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri",Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, sayı.8, Ankara, Nisan 1991,s.143.

5-By Lawrence M.Ausubel, " The Failure of Competition in the Credit Card Market" The American Economic Review, March 1991, Volume 81,s.52-53)

ve ödeme kartlarını çıkardıkları görülmektedir. (Visa, Diners Clup, Master Card/ Eurocard, American Express gibi)⁽⁶⁾.

B. Finansal Hizmet Türleri

Bilgisayar kullanımı ve telekomünikasyon alanında kaydedilen ilerlemeler banka hizmetlerini bireylere daha yakın bir duruma getirmiştir. 1989 yılı rakamlarına göre yaklaşık olarak Amerika'da 72 bin, Japonya'da 71 bin, Avrupa'da 48 bin otomatik vezne makinası (ATM) kullanılmaktadır. Satış noktasından elektronik fon transferi işlemleri (EFTPOS) hızla yaygınlaşmakta olup, ev bankacılığı da deneme aşamasındadır.

İlgili finansal hizmet türlerinin yaygınlaşması kredi kartlarının daha çok kullanılmasını gerekli kılmıştır.

1. Otomatik Vezne Makinaları (AUTOMATED TELLER MACHINES/ATM)

Otomatik vezne makinaları (ATM'ler) ilk uygulamaya başladıklarında kullanıcılarına belirli miktarlarda nakit veren para sağlayıcıları (Cash dispensers/ CDS) şeklindeydi. Bu makinalar sadece para çekme işlerinde kullanılırdı. Teknolojik gelişmelerle birlikte gelişmiş ATM'ler günümüzde para çekmenin yanı sıra hesaba para yatırma, hesaplar arasında transfer yapma, müşterilere hesap durumu hakkında bilgi verme, çek defteri verme, seyahat çekleri çıkarma vb. gibi işlemleri de yerine getirmektedir. Para çekme işlemi makinaya yerleştirilen bankaca verilen kartlarla yapılır. Kullanıcı ayrıca kişisel şifresini ve çekmek istediği miktarı terminalden tuşlayarak girer. Belirli para çekme limitleri içinde işlemi tamamlar. Eğer varsa ve gerekiyorsa ATM'nin diğer hizmetlerinden de yararlanır.

Banka duvarları, bankaların içi, havaalanları, üniversiteler, tren istasyonları ve fabrikalar gibi herkesin kolayca ulaşabileceği yerlere yerleştirilen ATM'ler vasıtasıyla banka müşterileri satın aldıkları malların bedellerini kendi hesaplarından çekerek veya naklederek ödeyebilmektedirler. Özel kart ve şifre numarası ile kullanılan otomatik veznelere gece ve gündüz açık olmaları nedeni ile müşteriye büyük kolaylık sağlar. Ayrıca bankaların en büyük gider kalemleri arasında yer alan personel ve şube masrafları ortadan kalktığı için oldukça faydalı görülmektedirler⁽⁷⁾.

2. Satış Noktasından Elektronik Fon transferleri (Electronic Fonds Transfer from the point of sale/ EFTPOS)

Burada işletme ile banka arasında bilgisayar sistemi kurulmaktadır. İşlemler kağıt ya da belge kullanılmadan otomatik olarak gerçekleştirilmektedir. Sistem

6-Pelin Alpergin, a.g.e. s.31.

7- Pelin Alpergin, a.g.e. s.39

geleneksel bankacılıkta olduğu gibi fonların bir yerden diğerine banknot, çek, havale gibi şekillerde fiziki olarak değil, ama modern haberleşme teknikleri ve kompitürlerin kullanılmasıyla çok kısa bir sürede ve kaydı olarak elektronik yöntemlerle transferini ifade etmektedir. Eftpos kartları, transfer işleminin önemli bir unsurudur, çünkü kasiyer bu kartı otomasyon terminalinden geçirmektedir. Daha sonra müşteri özel bir tuşlama aletine şifre numarasını verir. Bunun sonunda kartın geçerliliği ve müşteri hesabının uygunluğu çeşitli elektronik kontrollerden geçirilir ve ortaya herhangi bir engel çıkmamışsa müşterinin hesabından satıcının hesabına transfer işlemi gerçekleştirilir.

Kredi kartlarında olduğu gibi satış noktasından elektronik fon transferlerinin yayılması için kart sahibi insan kitlelerinin geniş olması ve aynı zamanda da söz konusu kitleye satış noktasından fon transferini sağlayabilecek nitelikte ve yeterli sayıda satıcının sisteme katılması gereklidir. Sistem seçiminde etkili olan hususlardan biri sistemin on-line veya off-line şeklinde çalışması arasındaki ayrımıdır. On-line sistemlerde hesapların güncelleştirilmesi anında olduğundan bu sistemi kullanacak kart sahibi fazla olabilir. Off-line şeklinde çalışan sistemlerde kart sahibinin daha sınırlı olması söz konusudur. Bundan dolayı maliyetlerle kartların pazarlanması arasında bir denge kurulması gerekliliği sistem seçiminde önemli rol oynamaktadır⁽⁸⁾.

3. Ev/ Ofis Bankacılığı (Home Banking)

Ev yada ofis bankacılığı, bir finansal kurumun müşterisinin telefon, televizyon ya da kurumun bilgisayar merkezine bağlı terminal aracılığı ile finansal hizmetlerden yararlanmasını sağlar. Sistem kısaca müşterinin evi yada ofisi ile kurum arasında kurulan kompitürler kanalı ile karşılıklı bilgi alımına dayalıdır⁽⁹⁾.

C- Kredi Kartları

Kredinin diğer şekilleri gibi kredi kartları ile bankalar, müşterilerine uygun fayda temin etmeye çalışırlar. Kart sahipleri genelde eğitim görmüş ve kredi borçlarını rahatlıkla ödeyebilecek kimselerden meydana gelmektedir. 1970 Federal Reserve araştırmasında ailelerin %30'u kart sahibi idi. Fakat kart kullanımı, gelir ve eğitim etmenlerinden dolayı kesin olarak arttı. İlgili araştırmaya göre, geliri \$ 10 000 üzerinde olan ve yüksek okul mezunu olanların %44'ü kredi kartlarından yararlanmaktadır⁽¹⁰⁾.

8- Pelin Alpergin, a.g.e, s.42

9-Sedat Yetim, a.g.e. s.143

10-Robert Johnston, a.e.g. s.16

Kredi kartları ile yapılan alışverişlerde kartı çıkaran kurum, vade sonunda belirli iskonto oranı ile tüccara parayı ödemektedir. İskonto oranı bankaya gelir sağlamaktadır. Tüccar ise, yapılan alışverişleri arttığı için daha fazla kazanç elde etmektedir. Aynı zamanda parasını peşin tahsil etmektedir. Kart sahibi kişi ise bulunduğu yerden çok uzakta yapmış olduğu alışveriş ve nakit ihtiyacı için anında para temin edebilmektedir. Bankaya, tüccara ve kart sahibine temin edilen bu faydalar göz önüne alınarak kredi kartları aşağıdaki gibi sınıflandırılırlar.

1. Banka Kredi Kartları (BankCards)

Kart hamiline önceden belirlenmiş limitler dahilinde kısa vadeli kredi kullanma olanağını sağlarlar. Banka belirli günlerde kart hamiline yaptığı alışverişlerin detayını bildiren bir hesap cetveli yollayarak bir önceki aya ait hesabını ödemesini ister. Bu cetvelin gelmesinden sonra yurt dışında 25 Türkiye'de ise 10 gün herhangi bir faiz ödemesi yapmadan ya da borcunun tamamını ödeyebilir yada borcunun belli bir yüzdesini ödedikten sonra geri kalanını zaman içine yayarak belirli faizle geri ödemeyi yapar.

Bankalar kredi kartlarını iki şekilde sunabilirler

a- İmzaladıkları lisans sözleşmesi uyarınca, kredi kartı sistemini oluşturan kurumdaki bulunduğu ülkede bu kartı çıkarıp pazarlama yetkisi alırlar. Lisans anlaşmaları nedeniyle bu kart birden fazla banka tarafından çıkarılabilir. Bu durumda bankalar hem kendilerince hemde diğer bankalarca çıkarılan aynı kartla yapılan alışverişlerin satış belgelerini üye işyerlerine ödemek zorundadırlar. Bankalar arasındaki bu ödemelerden dolayı kredi kartları evrensel bir nitelik kazanmıştır.

b- Banka kendi kredi kartını müşterilerine sunabilir. Şayet bir banka kendi kredi kartını sunmak istiyorsa önce yeterli sayıda iş yeri ve aynı zamanda o iş yerinden alışveriş yapacak yeterli sayıda müşteri havuzunu oluşturmak zorundadır. Sistemin karlı bir biçimde işlemesi için her iki tarafın aynı anda varlığı söz konusudur⁽¹¹⁾.

Genellikle bankalar tarafından Access, Visa adı altında çıkarılan kredi kartlarının yanı sıra belirli mağazalar, benzin istasyonları, araba satış galerileri ve oteller kendi kredi kartlarını çıkarmaktadırlar⁽¹²⁾.

Banka kredi kartları, son zamanlarda çok yaygınlaşmıştır. Böyle bir planla bankalar banka standartlarına uygun kişilere kredi kartı verirler kredi kartı, kart sahibinin kendi itibarının iyi olduğunu garanti eder. Daha sonra bankalar müşteri kredi kartını kabul eden çeşitli tüccarlarla anlaşma yaparlar bir müşteri kredi kartını kullanarak alışveriş yaptığında kredili satış evrakları hazırlanır. Tüccar bir gün

11-Pelin Alpergin, a.g.e. s.20-21

12-Sedat Yetim a.g.e, s.144

boyunca ve diğer zamanlarda yapılan alışverişlerin dökümanını toplar bankaya gönderir. Banka müşterisinin hesabına masraf kaydeder. Müşteri faturada belirtilen zamanda ödeme yaparsa bu kişi bir faiz masrafı ödemez aksi takdirde ödenmeyen kısım için faiz masrafı öder. Banka, her tüccardan gelen satış cetvelleri üzerinde belirli bir miktar iskonto (%4) düşerek kalan kısmı tüccara öder. İlgili iskonto satış cetveli ile ilgili banka masrafları, faturalama ve tahsil edilmeyen alacakların kaybını içine alır⁽¹³⁾.

Genelde birçok parakendeci işletme, American Express, Visa ve Master kart gibi çok iyi bilinen kredi kartlarını kabul ederek, müşterilere yapılan alışverişlerde alacakların tahsil edilmeme risklerinden kaçınmış olurlar⁽¹⁴⁾.

2. Mağaza Kartları (Store Cards)

Parakendeci grupların bir kredi kartı hizmetidir. Parakendeci satıcılar çeşitli şekillerde kredi olanakları sağlarlar. Bazı mağaza kartları, kart hamillerinin aylık ödemelerinin 20-30 katı bir limite sahip bütçelerdir. Bu tip kart ihraç eden mağazaların güzel bir örneği İngilterede Marks & Spencer mağazasıdır. Ülkemizde ise Beymen firmasının çıkarmış olduğu kart, mağaza kartlarına bir örnektir⁽¹⁵⁾.

3. Seyahat ve Dinlence Kartları (Travel and Entertainment Cards)

Bu kartları kullananlar kendilerine aylık hesap cetvellerinin gönderilmesinden sonra borcunun hepsini ödemek zorunda olduklarından tam anlamıyla kredi kartı olarak nitelendirilmemektedir. Onun yerine ödeme kartı (ChargeCard) diye de adlandırılmaktadır. Borçlandırma kartı hamiline nakit avans ve harcamalar için önceden belirlenen ödeme süresini sonuna kadar faizsiz kredi kullanma olanağı sağlar. Bu tür kartlara sahip olmak için yıllık bir ücret ödemek gereklidir. Daha çok iş veseyahat amaçlı kullanılır. Bu kartlara en iyi örnek DinersClub ve American Express dir⁽¹⁶⁾.

4. Şirket Kartları (Company Cards)

Özellikle iş amacıyla seyahat eden iş adamlarına firmaların üst düzey yöneticilerine ve pazarlama elemanlarına hitab eden kartlardır. Yapılan harcamalardan

13-S.Joseph De Brum, Peter G.Haines, Dean R.Malsbary, vd., general Business Tenth Edition, South-Western Publishing Co, Cincinnati, Ohio, 1971, s.232.

14-Walter, B. Meigs and Robert F.Meigs, Financial Accounting, Fourth Edition, McGraw-Hill, Inc, New York, 1983, s.303

15-Pelin Alpergin a.g.e.,s.23

16-Sedat Yetim, adı geçen eser s.145

tek başına firma sorumludur. Bu kartlar firmada görevli gerçek bir kamu adına düzenleneceği gibi bazen de hamil olarak sadece tüzel kişide gösterilmiş olabilir. Daha çok şirketi dışarıda temsil etmek için görevli kişilerin yapacakları harcamalar için kullanılır⁽¹⁷⁾.

5. Transfer Kartları (Debit Cards)

Kart hamilinin ATM gibi otomatik makinalardan para çekmesi veya bazende kart çıkaran kurum tarafından belirlenen işletmelerden yaptığı alımlarının bedelini mevduat kabul eden bir finansman kurum baki hesabından ödemesini mümkün kılar.

6. Para Çekme Kartları (Cash Cards)

Genellikle tasarruf mevduatı sahiplerine verilen para çekme kartları başka veznelerden ayrı olarak bankanın dışına yerleştirilen ATM veya CD olarak isimlendirilen makinalardan para çekme olanağı sağlamaktadır. Söz konusu kartlar bu amaç dışında çek garanti kartı veya seyahat ve eğlence kartı olarak kullanılamaz.

7. Çek Kartları (Cheque Cards)

Çek kartları, ticari mevduat sahibi müşterilere verilmektedir. Böylece çek kartı bulunan mevduat sahiplerinin keside ettikleri çeklere ilişkin olarak banka çek bedelinin belirli tutarını ödeme garantisi vermektedir. Öte yandan bazı bankalarca verilen çek kartları çek keşide edilmesine gerek kalmadan belirli işletmelerden sağlanan mal veya hizmet bedelinin ödenmesinde kullanılmaktadır⁽¹⁸⁾.

8. Eurocheque Kart

Eurocheque kart özellikle Avrupa ve bazı Akdeniz ülkelerinde kullanılmaktadır. Kart sahibi çek keşide etmek suretiyle Eurocheque sistemine dahil ülkelerden sağladığı mal veya hizmet bedelini ödeyebildiği gibi bankalardan da nakit çekebilmektedir. İlgili ülkelerin ulusal paraları üzerinden de düzenlenebilen bu çeklerin belirli tutarına ilişkin karışıklıklar kartı çıkaran bankaya garanti edilmektedir⁽¹⁹⁾.

D- TÜRKİYEDEKİ UYGULAMA

Ülkemizde ilk kredi kartı uygulaması 1960 yılların sonunda başlamıştır. Ancak yaygınlaşması 1980 li yılların ikinci yarısından sonra gerçekleşmiştir. Genel olarak

17-Pelin Alpergin, a.g.e. s.24.

18-Sedat Yetim, a.g.e., s.145

19-Pelin Alpergin, a.g.e. s.146

bakıldığında bankalarımızın lisans sözleşmeleri ile dünya çapında üne sahip kredi ve ödeme kartlarını çıkardıkları gözlenmektedir (Visa, Diners Clup, Master Card, EuroCard, American Express gibi). Kredi kartı uygulamalarında bankalar tarafından gerçek veya tüzel kişilere vadesiz bir tasarruf mevduatı açılmaktadır. Bazı bankalar kredi kartı ile yapılan harcama ve ödemeleri takip edebilmek amacıyla normal tasarruf mevduatı yanında bir de kredi kartı mevduat hesabı açmaktadır. Kredi kartı ile yapılan ödemeler de müşterinin ilgili hesapları arasında yapılan virman mahsupları ile yapılmaktadır. Ayrıca kart verilirken kart sahiplerinden belli bir ücret te alınmaktadır. Kredi kart sözleşmelerinde kart sahibinin gelir düzeyine ve ödeme gücüne göre banka tarafından bir harcama limiti konulmaktadır. Kredi kullanma imkanını tanıyan kredi kartlarını veren bankalar müşterilerine tanıdıkları toplam harcama limitleri içerisinde yapılan harcamalara ait hesap özellerini (ekstre) kart hamiline ayda bir defa göndermekte ve ekstrede belirtilen son ödeme tarihinde, borcunun en az %25 ini ödemesi istenmektedir. Geri kalan borcun %75 i kadarını ise müşteriye kredi olarak açmaktadır. Buradaki hesap borçlu cari hesap niteliğindedir. Banka ile müşteri arasında kredi kartı sözleşmesi vardır.

Dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, Türk bankacılık sektörü de 1980 yılından itibaren bireysel hizmetler sektörüne yönelmeye başlamıştır. Bu doğrultuda 1987 yılında ilk kredi kartı ihraç edilmeye ve kullanılmaya başlanmış 1988 yılında da tüketici kredileri uygulanmaya konulmuştur. Bankalar arası kart merkezi tarafından hazırlanan 1992 yılına ilişkin istatistiklere göre, kredi kartı sayısı bir önceki yıla göre %34 oranında artarak 900.000'e ulaştı. Aynı dönemde uluslararası kart sayısı %33 oranında artarak 380.000'e ulaşırken yurt içi kartlar sadece %2 artış göstererek 520.000'e ulaştı. Yine BKM verilerine göre ATM sayısı 1992 yılında %81 oranında artarak 3.209'a ulaştı banka ATM kart sayısı ise 9.8 milyona ulaşarak %34 oranında artmıştır. Elektronik fon transferleri için satış noktası (EFTPOS) bankalar arası hizmet vermektedir. Ancak T.C Merkez bankası Türk bankacılık sektörünün ulaştığı otomasyon aşamasında dikkate alarak ödeme sistemlerinin elektronikleşmesi konusundaki bir çalışmayı 1989 yılında başlatmıştır. Bu sistem bankacılık sektöründe hizmetlerin geliştirilmesi yaygınlaştırılması ve çeşitlendirilmesi amacıyla kullanılacak olan diğer sistemlere de alt yapı sağlayacaktır. Ev/ofis bankacılığı, henüz Türk finans sektörünün gündeminden uzak bulunmaktadır⁽²⁰⁾.

Türkiyede kredi kartları İstanbulda kredi kartları müdürlüğü aracılığıyla verilmektedir. Kredi limiti gelir düzeyine göre yapılmakta ve %7 komisyon uygulanmaktadır. Kartların senelik ücreti 100.000 TL dir. Kredi kartlarındaki limit aynı gün olmamak şartıyla, nakit olarak kullanıldığı gibi kredi limitinin tümü alışveriş için de kullanılabilir. Kart sahibi alışverişini yaptığı zaman ilgili banka şubesi ödemeyi alışveriş merkezine yapmaktadır. Kart sahiplerine hesap ekstreleri İstanbul kredi kartları merkezince gönderilmektedir. Borçlu kişi borcunun hepsine ödeyebilir veya dört eşit taksitte aylık %7 komisyonla ödeyebilir. Borçlu

20-Bankacılık, Banka uzmanları derneği yayını, Mart 1993, s.63.

kişi borcunu ödemediği durumda, kartı veren banka şubesi devreye girerek parayı tahsil yoluna gitmektedir.

Kredi kartları merkezinde, On-line sistemi ile anında işlem yapılmaktadır. Yakın bir gelecekte ATM makinalarında da kredi çekilebilecek tüm bankaların kredi kartları ile işlem yapabilme durumuna geçilebilecektir.

SONUÇ

Günümüzde bankalar firmalara verilen bankacılık hizmetlerinin yanında bireysel bankacılık hizmetleri adı altında doğrudan doğruya kişilere yönelik bir dizi hizmet sunmak yoluna da gitmektedirler.

Doğrudan bireylere yönelik bir hizmet türü olan kredi kartı uygulaması, ile kişiler yanlarında nakit taşımadan ödeme yapmaktadırlar. Mal ve hizmet bedellerinin ödenmesini bir süre geciktirebilmekte ve isterlerse ödenmesi gereken miktarın belli bir bölümünü kredi geri ödemesi olarak uzun vadede yapabilmektedirler. Günümüzde farklı miktarlar sunan çeşitli kart türleri vardır. Elektronik alanındaki gelişmeler kart kullanımının yaygınlaşması üzerinde olumlu etkiler yapmaktadır. Ayrıca gelir ve eğitim seviyesinin artması da kredi kartlarının sayısının artmasına neden olmaktadır.

Erzurum da bankalarda yapmış olduğumuz bir araştırmada; Akbank, Vakıflar Bankası ve Garanti bankasının Alın-nokta rumuzu ile birbirleri arasında kredi kartlarını kullanabildikleri ve aynı şekilde Yapı Kredi bankası ile Pamukbank ta kendi aralarında kredi kartlarını kullanabilmektedirler.

Banka yetkilileri Türkiye de çok yakında tüm bankaların, kendi kredi kartlarını, diğer bankalarda da kullanabilecek bir duruma gelebileceklerini belirtmektedirler. Bu çalışmanın son aşamada olduğu ifade edilmektedir.

KAYNAKLAR

- 1-Alpergin, Pelin, Bireysel Bankacılık, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın no.160, Ankara, 1990.
- 2- Ausubel, M., By Lawrence, "The Failure of Competition in the Credit Card Market" The American Economic Review, March 1991, Volume 81
- 3-Bankacılık, Banka Uzmanları Derneği Yayınları, Mart 1993, Ankara,
- 4-DeBrum S Joseph, Haines Peter.G., Malsbary Dean R., v.d., General Business, Tenth Edition, South-Western, Publishing Co, Cincinnati, Ohio, 1971.
- 5-Johnston Robert, "Nation-Spanning Credit Cards Federal Reserve Bank of San Fransisco, March 1972.
- 6-Meigs B.Walter, Meigs F.Robert, Financial Accounting, Fourth Edition, McGraw-Hill, Inc, 1983, New York.
- 7-Yetim Sedat "Kredi Kartları ve Tüketici Kredileri"Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, Sayı 8 Ankara, Nisan 1991.